

Parsifal van Wagner (deel 3 van 3)

– Alan Senior

Dit is het derde en laatste deel van een artikel over Wagner en diens opera *Parsifal*. De delen I en II stonden respectievelijk in het zomer- en het herfstnummer 2010 van *Theosofia*.

Tweede Bedrijf

Het magische kasteel van Klingsor ligt op de helling tegenover de berg van Monsalvat. De tovenaar is geen gewone boosdoener, maar iemand die er door zijn innerlijke egoïsme niet in slaagde zijn verlangen om heilig te worden te realiseren. Wanneer hij Parsifal naderbij ziet komen, van wie hij vermoedt dat hij wel eens de bevrijder van Amfortas zou kunnen worden, smeedt de tovenaar het plan om hem naar de ondergang te lokken. Hij roept daartoe Kundry op die, zoals we weten, staat voor het beginsel van Materie, Vorm en Afscheidenheid. Zij verzet zich hiertegen, maar Klingsor suggereert dat de naderende ridder wel eens degene zou kunnen zijn die haar van haar vloek zou kunnen bevrijden, dus ze gaat zich klaarmaken. Parsifal maakt nu kennis met de Tuin der Lusten en de wellustige ‘bloemenmeisjes’ van Klingsor die mooier zijn dan bloemen en hun best doen hem te verlokken. Hier kunnen we even denken aan *De Stem van de Stilte: De*

WIJZEN vertoeven niet in de lusthoven van de zinnen. De *WIJZEN* slaan geen acht op de zoetgevooisde stemmen van de begoocheling (fragment I: 30-31, UTVN Drie Wegen, één Pad, blz. 39). Deze bloemenmeisjes komen in de oorspronkelijke bronnen niet voor en zijn ontleend aan *Die Sieger*. Zij staan voor de subtiele krachten van begoocheling, die ons onze zelfbeheersing en ons onderscheidingsvermogen doen verliezen en ons beoordelingsvermogen versluieren met de aantrekkelijke sluiers van zintuiglijke indrukken en vurige verlangens (*maya* en *kama*) die men ten onrechte voor de werkelijkheid kan houden.

Parsifal is echter in staat weerstand te bieden aan hun omhelzingen en weigert zich te laten inpakken door dit uiterlijk vertoon. Kundry, die nu ten tonele verschijnt als een betoverend knappe jonge vrouw, stuurt de bloemenmeisjes weg en probeert hem met haar eigen erotische charme in haar ban te krijgen, maar zulke passies hebben geen blijvende of bindende kracht over hem, dus vertelt Kundry hem over zijn vroege jaren, waarbij ze al haar verleidingskunsten in de strijd gooit. Ze spreekt over de dood van zijn vader, hoe zijn moeder probeerde hem te beschermen tegen elk leed door hem af te schermen van de wereld (hier ligt een verband met het verhaal over het vroege leven van Boeddha) en hoe zij stierf aan een gebroken hart toen hij haar verliet. Zij biedt haar liefde aan om hem te verlossen van de schuld van zijn moeder's dood en zij kust hem hartstochtelijk, maar Parsifal springt ontzet op, omdat hij de pijn van de speerwond van Amfortas voelt en wordt niet in verleiding gebracht. In plaats daarvan krijgt hij een visioen van de Graal, ervaart 'het grote leed

van de mensheid' en wordt vervuld van onmetelijk mededogen. Om het uit te drukken met de woorden van Sri Sankaracharya: *Wanneer alle verlangens volledig zijn uitgedoofd, kan atman ongehinderd gerealiseerd worden.*

Hier zien we opnieuw de invloed van Schopenhauer en de oosterse filosofieën in het concept van 'niet-afgescheidenheid' – dat wat we anderen aandoen, doen we onszelf aan. De schok van Kundry's kus heeft de sluier van maya verwoest (wat Schopenhauer de illusie noemde die ons het zicht ontnemt op de 'wereld- als- wil'). Parsifal weet nu dat hij één is met Amfortas, hij ervaart diens pijn, verleiding en wond, alsof hij die zelf heeft opgedaan.

Hebben onze moderne media ons geholpen om onszelf evenzo te zien in de context van een groter geheel, op een planeet die steeds kleiner wordt? De pijn en het verlies van oorlogen die hier en nu uitgevochten worden in verschillende delen van de wereld worden dagelijks in geur en kleur onze huiskamers binnengevoerd. We zijn getuigen van de uitbarstingen van conflicten, folteringen, verwondingen en vaak hongersnood, die ons woedend kunnen maken, maar die ons ook diep binnenin onszelf de grote angst en het grote leed van die mensen, ver weg, kunnen laten voelen. Dit wekt zeker mededogen, een verschuiving in bewustzijn en een gevoel van één te zijn, verbonden te zijn – een begrijpen dat alles wat bestaat onderling verbonden is. Wat één van ons raakt, dat raakt ons allemaal, een reactie die zo sterk is dat men gretig naar gerechtigheid gaat verlangen en waardoor velen ertoe gedreven worden om iets te doen om het lijden te helpen verlichten. We zeiden al dat het antwoord op de vraag

‘aan wie staat de Graal ten dienste?’ kan zijn: ‘aan hen die dienen’. Daarmee bedoelen we dan individuen die, zoals Parsifal, door de sluier van onwetendheid, afgescheidenheid, hebzucht, en dogma’s heen breken en er, in plaats daarvan, voor kiezen om tot instrumenten van genezing en heelwording te worden – afgestemd op *één wereld, één hart, één denkvermogen*. Parsifal hoeft de vraag dus niet meer te stellen, want hij is nu in staat om onzelfzuchtige dienst te verlenen, om niet alleen de koning, maar ook een wegwijzen-de Broederschap van de Graal te genezen.

De Graal staat ten dienste aan individuen die, zoals Parsifal, er voor kiezen om tot instrumenten van genezing en heelwording te worden – afgestemd op één wereld, één hart, één denkvermogen.

Alle pogingen om de missie van Parsifal te dwarsbomen zijn afgeslagen. Met heldere visie hoort hij de oproep van de goddelijke wil tot verlossing*. Er heeft een transformatie plaatsgevonden, die het resultaat is van zijn levendige bewustwording van het universele lijden. Kundry realiseert zich ook dat hier eindelijk iemand is die tegen haar charmes bestand is, dus roept ze Klingsor om hulp. Deze verschijnt terstond en slingert de Speer naar Parsifal, maar het is verboden om deze heilige Speer – de Wil – voor het zelf te gebruiken en, in plaats van doel te treffen, blijft hij hangen boven het hoofd van Parsifal. Een vergelijkbaar verhaal vinden we in oude boeddhistische vertellingen waarin Mara, de grote verleider of Heer van Illusie,

probeert hetzelfde te doen om Boedha’s verlichting te voorkomen. Parsifal maakt het kruisteken en stelt daarmee de Wil in dienst van zijn heilig doel. Nu is er geen verlangen dat illusoire objecten versterkt, want Parsifal is volledig ontwaakt. Nu hij de ultieme staat van heiligheid bereikt heeft, is hij onverschillig geworden voor lust en pijn (in het Sanskriet aangeduid als *viraga*). Alleen de waarheid wordt waargenomen, en Parsifal kan niet langer geraakt worden door kwade aanvallen. Er vindt een hevige aardbeving plaats en het kasteel van Klingsor stort in, terwijl de Tuin van Maya verdort tot de woestijn die hij altijd is geweest. De beproeving is voorbij; Kundry zinkt ter aarde en Parsifal krijgt het beheer over de Speer en de controle over de situatie, waarbij de muziek van Wagner zowel de vergankelijke aard van het materiële, als het blijvende van de geest tot uitdrukking brengt.

Derde Bedrijf

In het voorspel tot het derde bedrijf klinken opnieuw veel van de motieven door uit het werk als geheel, waarmee in muzikale termen de ervaringen van Parsifal vanaf het begin van zijn zoektocht geschilderd worden. We horen ook een nieuw motief dat het thema van Verlatenheid genoemd wordt en waarin de droefheid van de ridders geschilderd wordt, veroorzaakt doordat Amfortas hen niet kan voorgaan in de Graalceremonie; daardoor wordt de Graalmuziek gefragmenteerd en vervormd. Er is echter ook een muzikaal herkenbaar thema van Belofte, helder en triomfantelijk, dat de onoverwinnelijke geest van de held verbeeldt die de kracht en de moed heeft om alle obstakels te overwinnen.

Enige jaren later is het Goede Vrijdag en een gevoel van vrede doordringt het landschap. Nu is Parsifal ten volle afgestemd ‘op het grote hart en denken van de gehele mensheid’; is hij voortgegaan om in eenzaamheid zijn zelfopgelegde missie te volbrengen. Gurnemanz is een kluizenaar geworden, die in een hut bij een heilige bron leeft. Amfortas heeft geweigerd de Graal te onthullen vanwege de pijn die hem dat veroorzaakt. Met andere woorden: het lagere denken is zich bewust van zijn eigen onzuiverheid en onwaardigheid en schrikt terug voor iedere poging om het spirituele tevoorschijn te roepen, omdat het beperkte persoonlijke zelf machteloos is.

Gurnemanz beklagt zich erover dat de ridders geen leider hebben en passief zijn, wanneer hij plotseling Kundry bewegingloos in haar boetekleed in het struikgewas ziet liggen. Langzaam brengt hij haar weer bij bewustzijn. Zij roept uit: “Laat mij dienen! Laat mij dienen!” Iedere keer dat zij haar loyaliteitsverbinding veranderd heeft, is zij in een toestand van verstarring terechtgekomen. Dit verwijst naar Laya (ontbinding) of, in *De Geheime Leer*, het Laya-Punt of Laya-Centrum, de toestand waarin substantie (Prakriti) homogeen is, niet in staat te handelen of te onderscheiden. Kundry moest altijd door deze kritische toestand gaan om te kunnen dienen, maar nu de macht van Klingsor over haar verbroken is, is zij werkelijk vol berouw en weer wakker geworden om trouw te kunnen zweren aan de Graal.

Parsifal komt binnen in wapenrusting (die voor Wagner de actieve wil symboliseert) en hij draagt de heilige Speer. Gurnemanz verwijst hem een wapen te dragen op Goede Vrijdag, maar wanneer Parsifal de wapenrus-

ting aflegt en in stil gebed voor de Speer neerknielt, herkennen de oude ridder en Kundry hem *en* de Speer. Parsifal hoort nu van de droevige staat van de Broederschap en van de dood van Titurel; hij voelt intens verdriet en mededogen voor het lijden van Amfortas. Kundry wast zijn voeten en wrijft ze met olie in, ze afdrogend met haar lang golvend haar. Dit herinnert weer aan Maria Magdalena die de voeten van Christus oliet. Dit is om het denken te zuiveren en Parsifal tot het volle bewustzijn te doen ontwaken van de taak die vóór hem ligt. Alles wat hem te doen staat – de situatie in het Graal Kasteel te vernieuwen, te regenereren en te veranderen – moet volbracht worden op een hoger niveau dan het niveau van het op de zintuigen gebaseerde denken (gesymboliseerd door de voeten die de aarde raken). Het vermengen van dit laatste niveau van het denken met dat van de Hoger Denkvermogen kan niet leiden tot transcendentie of tot een verheven niveau van waarheid – de stoffelijke mens kan zich niet identificeren met de geestelijk-spirituele mens. Parsifal vraagt Gurnemanz om hetzelfde met zijn hoofd te doen (het Hoger Manas). Dan, als ridder van de Graal en bewuste verlosser – sterk, mededogend en zelf-verlicht – , giet hij bronwater over het hoofd van de berouwvolle Kundry; dit is haar uiteindelijke verlossing en heiliging, zodat haar verlangen verbonden wordt met het Hoger Zelf. Prakriti, getranscendeerd, bestaat nu werkelijk alleen om te dienen.

Parsifal ziet alles met nieuwe ogen, voelt zich één met de Natuur om hem heen, die vervuld lijkt te zijn van magie, en hij maakt hier een opmerking over. Gurnemanz vertelt hem dat dit komt door de betovering van Goede

Vrijdag. Een gevoel van volmaakte rust is in Parsifal's ziel ingetreden en een gezegende kalmte lijkt te zijn nedergedaald over de Natuur; rust heerst over woud en weide. De muziek van Wagner voor deze betovering van Goede Vrijdag ademt 'de vrede van God die elk begrip te boven gaat', Zij symboliseert het grote transformerende proces van Kundry's verzoening (éénwording) met het spirituele (Parsifal), een alchemistisch proces dat de aspirant tot het niveau van Meester heeft verheven. Nu heerst overal de visie van het *ene leven* – buddhisch bewustzijn, dat zegenrijk het Zelf onthult – een bewuste en blijde uitstorting van leven, zodat anderen er deel aan mogen hebben. Het gelui van klokken in de verte leidt hen naar de Graal-Tempel waar de ridders de lijk-kist dragen van de heilige Titurel, gevolgd door de draagbaar met de lijdende Amfortas.

Een prachtig licht schijnt en verspreidt zich door de hele Hal wanneer hij de Speer op zijn juiste plaats teruglegt; occulte kracht wordt weer verbonden met occulte kennis, bij degene die bevrijding bereikt heeft.

De ridders smeken Amfortas om de Graal een laatste keer te onthullen, maar hij kan het niet, toont zijn wonde en smeekt de ridders hem te doden. Zij deinzen terug en Parsifal treedt naar voren om de zij van Amfortas met zijn heilige Speer aan te raken, een dramatische handeling van Wagner die sterker werkt dan de eenvoudige procedure van het stellen van de vraag. Hoewel de Wil vermengd was met Begeer-

te, kan zij nu het lager bewustzijn helen, wanneer het zich heeft overgegeven aan het spirituele bewustzijn. Alleen zij die volkomen onzelfzuchtig zijn en beschikken over het fijnste onderscheidingsvermogen beschikken over het spirituele vermogen dat wordt gesymboliseerd door de Speer; daarom is Parsifal in staat te genezen. Hij bestijgt de treden van het heiligdom en neemt de Graal uit zijn kist, onthult hem en knielt ervoor in gebed. Een prachtig licht schijnt en verspreidt zich door de hele Hal wanneer hij de Speer op zijn juiste plaats teruglegt; occulte kracht wordt weer verbonden met occulte kennis, bij degene die bevrijding bereikt heeft. Hierover werd gesproken in *Openbaring: Hij die overwint zal ik tot een pijler maken in het huis van mijn God: hij zal daaruit niet meer voortgaan*. Hoewel hij 'de andere oever' bereikt heeft, heeft Parsifal er echter als bewaker van de Graal voor gekozen om op aarde te blijven, als boddhisattva of nirmanakaya, met recht een boeddha van Mededogen, een boddhisattva uit vrije keus, die in de wereld blijft en in staat is alle levende wezens te dienen. *Het nederig kleed van Nirmanakaya aannemen betekent eeuwige gelukzaligheid voor het Zelf verzaken om te helpen met de verlossing van de mens* (fragment II, 145, *De Stem van de Stilte*, UTVN *Drie Wegen, één Pad*, blz. 61). Parsifal had de gelukzaligheid van Nirvana bereikt en opgegeven, de laatste stap op het Pad van Verzaking.

De Graal gloeit steeds stralender en een witte duif (het Atma) daalt neer om boven het hoofd van Parsifal te blijven zweven. De Drie-eenheid is nu in manifestatie in het bewustzijn van de volmaakte mens (Speer, Graal en Duif), alle verenigd als Kracht, Wijs-

heid, en Liefde. Kundry, kijkend naar Parsifal, valt levenloos op de grond; het materiële beginsel is metaforisch gedood nu de hogere beginselen zich ten volle manifesteren. Parsifal houdt de graal in een zegenend gebaar boven de ridders, terwijl Amfortas (nu verlost en verenigd met het Hoger Manas) en Gurnemanz, die stond voor het Antahkarana – de brug tussen het lager Manas [Amfortas] en het Hogere of Buddhi-Manas [Parsifal] – beiden in erbetoon voor hem knielen. De cyclus van verlichting wordt tot een einde gebracht met de betoverende schoonheid van het Graalmotief. Zo is *Parsifal* van Wagner het hoogtepunt van de vele uitdrukkingen van esoterische waarheid van de componist, gegeven voor ‘hen die oren hebben om te horen’, een stroom licht werpend in het bewustzijn van zoekers. Wagner werkte op het niveau van het Hoger Zelf en voegde verhelderende details toe aan oude mythen en aan de oude esoterische tradities uit de middeleeuwen. Hij zei hier zelf over: *Ik werk voor degenen die bezig zijn te ontwaken!*

*Erlösung (verlossing) betekent letterlijk ‘loslaten,’ ‘losmaking’ of ‘bevrijding’. In het geval van Amfortas betekent het bevrijding van zijn doodstrijd of afgescheidenheid van het hogere, oneindige Zelf (*attavada*). Bij Kundry betekent het de bevrijding van de vloek van eindeloze wedergeboortes, zowel als verleidster als boetedoener; en voor het koninkrijk van de Graal betekent het dat er weer vruchtbaarheid en welzijn zal komen voor het land en zijn bewoners. Voor Parsifal, tenslotte, betekent het de bevrijding van alle illusies (*pratyahara*), wat hij in dit stadium heeft bereikt.

Verwijzingen en meer lezen:

Wolfram von Eschenbach, *Parzival*, ed. André Lefevere, Continuum, New York, 1991.

A.S. Banks, *Parsifal, a Study and Interpretation*. Theosophical Publishing Society, 1908.

Max Heindel: *Mysteries of the Great Operas*, Rosicrucian Fellowship, Mt. Ecclesia, Oceanside, CA USA, 1921.

Gustav Kobbé, ‘Parsifal’ in *Wagner’s Music-Dramas Analysed*, Putnam, London, 1927.

Corinne Heline, *Esoteric Music of Richard Wagner*, New Age and Philosophy Center, Santa Monica, CA USA, 1986.

J. Head/S.L. Cranston, compilers, *Reincarnation: The Phoenix Fire Mystery*, Julian Press/Crown Publishers Inc, N.Y. 1977, pp. 294-296, 327-330.

Clement A. Harris: ‘The Religion of Richard Wagner’; in *The Theosophist*, TPH, Adyar, december 1914.

Christine Hartley; *The Holy Grail*, in *The Theosophist*, TPH, Adyar, aug. 1984.

Jeanine Miller: *Holy Vessel, Holy Grail*, in *The Theosophist*, TPH, Adyar, oktober en november 1989.

I.M. Oderberg, ‘The Quest: From Simple Fool to Grail Servant’, in *Sunrise*, Theosophical University Press, november 1978.

Rolf May, *Wagner’s Parsifal*, in *Sunrise*, TUP, oktober 1992- januari 1993.

Zie ook het lemma *Monsalvat* op www.monsalvat.nl, de Parsifal Internetpagina, met artikelen geschreven en geselecteerd door Derick Everett, 1996-2004.

Uit: *The Theosophist*, augustus 2008

Vertaling: Louis Geertman